

Z WEBOVEJ PORADNE

Kanonický a kánonický. – Ako sa píše prídavné meno *kanonický/kánonický*? V literatúre sa stretávam s oboma podobami.

Nejednotnosť v písaní prídavného mena *kanonický/kánonický* je zrejme spôsobená tým, že v staršom šesťzväzkovom Slovníku slovenského jazyka sa uvádzalo prídavné meno *kanonický* v súvislosti s osobným podstatným menom *kanonik* aj s neživotným podstatným menom *kánon*. Preto sa v starších textoch môžeme aj dnes stretnúť so spojeniami ako *kanonické knihy*, *kanonické právo*, *kanonické delenie verša* či *kanonický nástup hlasov*. Tieto spojenia však nezodpovedajú súčasnej kodifikácii. Podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka (2003) aj podľa najnovšieho Slovníka súčasného slovenského jazyka (2. zväzok, písm. H – L, 2011) vzťahové prídavné meno odvodené od podstatného mena *kánon* (vo všetkých významoch) má kodifikovanú pravopisnú podobu *kánonický* s dlhým *á*. S krátkym *a*, t. j. *kanonický*, sa píše iba vzťahové prídavné meno odvodené od podstatného mena *kanonik*.

Uondaný. – Je slovo *uondaný* spisovné?

Prídavné meno *uondaný* nie je súčasťou slovnej zásoby slovenčiny. Ide o expresívny výraz z obcejnej češtiny, ktorý má v slovenčine expresívne ekvivalenty *utrmácaný*, *uťahaný*, *vyšťavený*, *uštvaný*.

Tvary rozkazovacieho spôsobu. – Slovesá *umývať* a *pozývať* patria medzi vybrané slová. Prečo má v rozkazovacom spôsobe slovo *umy* tvrdé a slovo *pozvi* mäkké *i*?

V prvom rade si nemožno zamieňať nedokonavé slovesá *umývať* a *pozývať* s dokonavými slovesami *umyť* a *pozvať*. Je pravda, že rozkazovací spôsob sa najčastejšie tvorí pomocou morfémy *-i*, napr. *zapni*, *schudni*, *začni*, *zapri*, *udri*, *utri*, *pozri*, *pozvi*, *vezmi*, *zaujmi*, alebo bez osobitnej imperatívnej morfémy, napr. *skrč*, *vrč*, *mlč*, *kop*, *padaj*, *voz*. No slovesá *kryť*, *myť*, *ryť*, *vyť*, *dobyť* (ktoré patria medzi vybrané slová) a ich

odvođeniny, ako napr. *zakryť, prikryť, skryť, ukryť, odkryť, umyť, omyť, vymyť, vyryť, vydobýť*, majú v rozkazovacom spôsobe v 2. osobe jednotného čísla na konci *-y*: *zakry, prikry, skry, ukry, odkry, my, umy, omy, vymy, ry, vyry, vy* (t. j. *zavýjaj*), *doby, vydoby*. Tvary rozkazovacieho spôsobu (imperatívu) 2. osoby jednotného čísla tvoríme od druhej podoby prítomníkového kmeňa, teda od tej podoby, ktorá zodpovedá tvaru 3. osoby množného čísla prítomného času, napr. *chudn-ú – chudni!, tr-ú – tri!, mysl-ia – mysl!, rozumej-ú – rozumej!, voz-ia – voz!, nes-ú – nes!, pozv-ú – pozvi! aj pozývaj-ú – pozývaj!* Pri tvaroch slovíet typu *kryj-ú, myj-ú, ryj-ú* spoluhláska *j* na konci imperatívneho základu odpadáva a rozkazovací spôsob má podobu *kry!, my!, ry!* Viac sa o tvorení rozkazovacieho spôsobu môžete dozvedieť v Morfológii slovenského jazyka (s. 483 – 484), ktorú nájdete v elektronickej podobe na www.juls.savba.sk/ediela/msj/msj-hq.pdf.

Sloveso *ocertifikovať*. – Je sloveso *ocertifikovať* spisovné? Môžem ho použiť vo vete *Daj si ocertifikovať svoje schopnosti*?

Sloveso *ocertifikovať* nie je lexikograficky zachytené, možno ho zaradiť medzi okazionalizmy (príležitostné slová). So zreteľom na význam slovesa *certifikovať* v Slovníku súčasného slovenského jazyka „písomne potvrdzovať, potvrdiť platnosť“ odporúčame namiesto vety *Ocertifikuj si svoje schopnosti* uprednostniť formuláciu *Daj si certifikovať svoje schopnosti*. Možno použiť aj významovo jasnejší viac-slovný opisný spôsob *Získaj certifikát na svoje schopnosti* alebo *Získaj certifikát o svojich schopnostiach*.

Prídavné mená. – Sú *upratovacie vozíky* a *brúsiace stroje* alebo *brúsne stroje*... a aké vozíky?

Pomenovanie *upratovací vozík*, ktoré sa používa v súvislosti s vozíkmi vybavenými vecami, ktoré potrebuje upratovač pri výkone profesie, je správne utvorené a zodpovedá spisovnej slovenčine.

Význam „slúžiaci na brúsenie“ sa vyjadruje prídavnými menami *brúsny* aj *brúsiaci*, napr. *brúsny kotúč* aj *brúsiaci kotúč*, *brúsne stroje* aj *brúsiace stroje*. Obe spojenia sú správne, ale v jazykovej praxi sa častejšie používa pomenovanie *brúsne stroje*.

Umyvárka. – Je slovo *umyvárka* spisovné? Je správny tvar množného čísla *umyváriek*?

Slovo *umyvárka* je hovorové, teda spisovné. Štylisticky neutrálny výraz na označenie miestnosti slúžiacej na umývanie je *umyváreň* (porov. výklad slova *umyvárka* v Synonymickom slovníku slovenčiny, 2004). V texte vyžadujúcom bezpríznamový prejav je namieste použiť slovo *umyváreň*. Tvar genitívu množného čísla od slova *umyvárka* je *umyvárov* a od slova *umyváreň* je *umyvární*.

Pri hrad? – Prosím o odpoveď na otázku, prečo sa nemôže použiť veta *Príd' pri hrad* a spojenie *pri hrad* vo všeobecnosti. Poprosím Vás o čo najviac argumentov.

Predložkové spojenie *pri hrad*, resp. *prísť pri hrad*, nie je správne, pretože predložka *pri* sa používa iba s lokálom, nie s akuzatívom. Ako argument postačí výklad *pri* predložke *pri* v Krátkom slovníku slovenského jazyka. Na vyjadrenie smeru do blízkosti niečoho sa používa predložka *k* – *prísť k hradu*. Predložka *pri* je správna pri vyjadrení miesta v blízkosti niečoho, napr. *som pri hrade*.

Skloňovanie slova uhlie. – Ako znie plurál od slova *uhlie*? *Uhlia*? Alebo je slovo *uhlie* pomnožné podstatné meno?

Slovo *uhlie* je podstatné meno stredného rodu a zaraďuje sa medzi látkové podstatné mená, ktoré sa používajú spravidla len v jednotnom čísle. Veľké množstvo sa vyjadří spojením *veľa uhlia* a viac druhov uhlia sa vyjadří opisne, napr. *tri druhy uhlia*. Pre úplnosť dodávame, že pomnožné podstatné mená majú iba tvar množného čísla, napr. *dvere*, *nožnice*).

Pomenovanie meracieho nástroja. – Sú výrazy *ocelový zvinovací meter* aj *ocelový stáčací meter* správne?

Pomenovania *ocelový zvinovací meter* aj *ocelový stáčací meter* sú z jazykového hľadiska správne. V rovnakom význame možno použiť aj prídavné meno *navíjací* – *ocelový navíjací meter*.

Sloveso upriestranit'. – Aký je jednoslovný ekvivalent staršieho slovesa *upriestranit'* vo význame „vytvoriť niekomu alebo niečomu dostatočne veľký priestor“?

Sloveso *upriestranit'* pochádzajúce pravdepodobne zo staršieho českého slovesa *uprostraniti* vo významoch „urobiť pristrannejším, voľnejším; dať voľnosť, miesto, priechod (citom, vášňam a pod.)“ (porov. Příruční slovník jazyka českého, 6. zv.) nemá v slovenčine jednoslovný ekvivalent. Napríklad v prekladoch Biblie sa v tomto význame používajú spojenia *dať voľný priestor*; *dožičiť voľnosti*; *dožičiť šíry priestor*; *darovať priestor*; *poskytnúť priestor*.

Obyvateľský názov. – Obyvateľ obce *Prochot* je *Prochotan* alebo *Prochoťan*?

Pri tvorení obyvateľských mien od názvov obcí, ktorých slovotvorný základ je zakončený na *dz, c, k, l, h, ch, t, d*, dochádza k alternácii *dz/dž, c/č, k/č, l/l', h/ž, ch/š, t/t', d/d'*, napr. *Prievidza – Prievidžan, Bystrica – Bystričan, Košice – Košičan, Barca – Barčan, Nadlak – Nadlačan, Hul – Hul'an, Zürich – Zürišan, Limbach – Limbašan, Mokroluh – Mokrolužan, Prochot – Prochoťan, Bobot – Boboťan, Lehota – Lehoťan, Čata – Čaťan, Kalonda – Kalond'an.*

Pomenovania členov rodiny. – Ako mám nazvať manželku brata starej mamy?

V súčasnosti sa používa pomenovanie rodinných príslušníkov väčšinou vo veľmi zjednodušenej podobe. Okrem *otca, matky, svokra, svokry* a *starých rodičov* sa prakticky všetci členovia rodiny staršej generácie nazývajú zjednodušene *ujo* alebo *stryko* a ženy *teta*. Tak aj manželku brata starej mamy možno nazvať *teta* alebo presnejšie *prateta* a vnuk sestry jej manžela je pre ňu *synovec*, resp. presnejšie *prasynovec*.

V minulosti sa používalo pre každého člena rodiny osobitné pomenovanie, o čom si môžete prečítať v časopise Kultúra slova z roku 1971 v príspevku Milana Majtána *O slovenskej pribuzenskej terminológii* (aj na <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1971/8/ks1971-8.lq.pdf>). Niektoré z rodinných pomenovaní sa v slovníkoch slovenského jazyka hodnotia dnes už ako zastarané (napr. *zolnica* – manželova sestra, *ujčíná* manželka matkinho brata, *bratanec* vo význame „bratov syn“ a *sestrenec* vo význame „sestrin syn“), iné sa uvádzajú v slovníkoch bez špeciálneho kvalifikátora ako spisovné výrazy a mnohé z nich sa v niektorých rodinách alebo v niektorých regiónoch dodnes používajú, ale nie v takom ucelenom systéme, ako ich nájdete v odporúčanom článku.

Zložené prídavné meno. – Ako treba písať *umeleckoremeselné práce* vo význame „práce, ktoré vykonáva umelecký remeselník“?

Zložené prídavné mená sa píšu so spojovníkom pri vyjadrení zreteľne vydelených zložiek, ktoré sú v priraďovacom vzťahu (sú rovnocenné), napr. *žlto-zelený* (*žltý* a *zelený*), *materiálno-technický* (*materiálny* a *technický*), *slovensko-český* (*slovenský* a *český*).

Zložené prídavné mená sa píšu spolu vtedy, keď sú jednotlivé zložky v podrad'ovacom vzťahu (jedna zložka bližšie určuje druhú), napr. *sociálno-demokratický* (zo spojenia *sociálna demokracia*), *požiarnotechnický* (z *požiarna technika*), alebo keď sú utvorené zo zloženého podstatného mena, napr. *jazykoveda – jazykovedný*, *ocel'obetón – ocel'obetónový*.

Prídavné meno *umeleckoremeselný*, napr. *umeleckoremeselné práce*, vzniklo zo slovného spojenia *umelecké remeslá*, preto sa píše bez spojovníka.

Prídavné meno *ochucujúci*? – Ako mám nazvať zmes ingrediencií na ochutenie jedla? Môže to byť *ochucujúca zmes*?

Na pomenovanie zmesi, ktorá sa používa na ochucovanie potravín, možno použiť aj činné prídavné meno *ochucujúci* – teda *ochucujúca zmes*, ale v jazykovej praxi sa ustálené používajú spojenia s prídavnými menami *ochucovací*, resp. *dochucovací*, teda *ochucovacia zmes* alebo *dochucovacia zmes*.

Výslovnosť skratky. – Ako sa číta skratka *UEFA*? Hláskuje sa?

Iniciálová skratka *UEFA* sa nehláskuje, ale číta sa ako jedno slovo [uefa]. Hláskujú sa iniciálové skratky ako *NHL* [en-há-el], *STV* [es-té-vé] alebo niekedy aj po anglicky *FBI* [ef-bí-aj] alebo po nemecky *OMV* [ó-em-fau].